

УДК 34 (477)

*М. М. Почтовий***ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**

Постановка проблеми. Нині правова політика виступає як державно-правовий феномен, вона є однією з найбільш пріоритетних функцій розвитку українського суспільства й держави. Підтвердженням цього є сучасна політична «напруженість» у країні та пов'язані з нею державно-правові явища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Під час виконання дослідження наукове підґрунтя склали роботи таких вчених: В. Боєр, В. Грачов, Д. Диновський, Н. Железняк, А. Малько, М. Матузов, О. Скакун, О. Скрипнюк та інші.

Метою статті є формулювання визначення поняття «правове виховання», обґрунтування його сутності як критерію ефективності реалізації правової політики держави.

Основні результати дослідження. Виховання – це діяльність, метою якої є формування в особи установок на певну поведінку, можливість зміни цієї поведінки залежно від обставин соціальної дійсності.

Проблема виховання особистості, особливо молоді, у сучасному українському суспільстві є досить актуальною й великою мірою зумовлюється потребою проведення державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, законності, що мають забезпечити всім громадянам рівні стартові можливості для розвитку та застосування їхніх потенційних здібностей, самовизначення та самоствердження [1, с. 865].

М. Матузов та А. Малько визначають сутність правового виховання як «целенаправленную деятельность государства, общественных организаций, отдельных граждан по передаче юридического опыта; систематическое воздействие на сознание и поведение человека в целях формирования определенных позитивных представлений, взглядов, ценностных ориентаций, установок, обеспечивающих соблюдение, исполнение и использование юридических норм» [2, с. 623].

На думку О. Скакун, правове виховання – це цілеспрямований постійний вплив на людину з метою формування в неї правової культури й активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – дати людині необхідні в житті юридичні знання й навчити її поважати закони й підзаконні акти та дотримуватися їх, тобто сформуванню достатньо високий рівень правової культури, здатний значно зменшити кількість правопорушень. Кожна людина, знаючи свої права й обов'язки, може грамотно захищати себе від незаконних дій із боку юридичних органів, що застосовують право [3, с. 479–480].

Інше тлумачення поняття правового виховання дають автори підручника з теорії держави та права В. Суботін, О. Філонов, Л. Князькова, І. Тодоров: «Правове виховання – це цілеспрямована, послідовна, систематична діяльність держави та її органів, а також громадських об'єднань та організацій із формування певної системи правових знань, умінь і навичок, правового мислення, правових почуттів: почуття

права, законності, почуття поваги до права й закону, почуття поваги до соціальних цінностей, які регулюються й охороняються правом і законодавством» [4, с. 299].

Таким чином, значення правового виховання полягає в залученні якомога більшої кількості осіб до державно-правової сфери життя суспільства. Це сприятиме тому, що зі збільшенням рівня обізнаності в праві та законодавстві особа може виокремити для себе раніше невідомі їй мотиви протиправної поведінки, як своєї, так і інших людей.

Проаналізовані думки вчених стосовно правового виховання дали нам змогу переконатися в тому, що це дійсно комплексне поняття, яке являє собою діяльність суб'єктів правової політики держави в чітко визначених напрямках та сферах суспільного життя.

Нами запропонована власна наукова інтерпретація поняття: правове виховання як критерій ефективності реалізації правової політики держави – це складна та багатопланова діяльність суб'єктів правової політики держави, яка здійснюється з метою формування в особи належного рівня правової культури, правової свідомості, прагнення до соціально-активної правомірної поведінки.

У зв'язку з тим, що правове виховання здатне вплинути на державно-правові процеси в країні, ми з впевненістю визначаємо його як один із критеріїв ефективності реалізації правової політики держави.

Правове виховання – це складна та багатопланова діяльність, яка полягає у використанні соціального інструментарію з метою впливу на свідомість людей. Такими інструментами виступають способи та методи організації правового виховання.

Серед способів доцільно виокремити правову пропаганду в засобах масової інформації, передвиборчі агітаційні програми, проведення семінарів, круглих столів, занять із різними верствами населення без відриву від роботи чи основного навчання, проведення публічних дискусій із найбільш актуальних для життя держави та суспільства питань. У зв'язку зі стрімким зростанням злочинності, зниженням рівня соціальної захищеності вбачається необхідним роз'яснення громадянам їхніх прав, можливостей судового оскарження рішень та незаконних дій, відшкодування шкоди тощо.

Методи організації правового виховання – це прийоми роз'яснення політико-правових ідей та принципів із метою впливу на свідомість та поведінку особи для підвищення стану правопорядку в країні. До методів відносяться прийоми педагогічного, емоційного, психічного впливу на людину. Ці прийоми спочатку необхідно опанувати самостійно, щоб потім застосовувати їх у цілях правового виховання.

Методами проведення правової політики держави є переконання й примус. Обидва методи охоплюють широкий арсенал засобів впливу на свідомість і поведінку людей (виховання, покарання, відповідальність (позитивна й негативна), санкції (заохочувальні й негативні), превентивність, правова освіта, впровадження правової культури, підвищення правосвідомості тощо). Зміцнення державності, про яке сьогодні багато говорять та пишуть, передбачає передусім зміцнення її правових засад [5].

Наслідком впливу колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік на Україну стало «успадкування» соціальної парадигми, яка сьогодні потребує

гострого критичного переосмислення, зокрема, історичного досвіду, знань про демократичний, правовий розвиток держави та суспільства, зміни культурних засад подальшого його руху, виходу на якісно новий рівень осмислення реальної соціальної, у тому числі політичної та юридичної, дійсності. Головною метою цього переосмислення має бути розв'язання суперечностей між уявленнями, знаннями про право, державу, політичний режим та юридичні відносини та їхній порядок тощо, які склалися в Україні, і очікуваннями, потребами розроблення та ухвалення нових політичних і юридичних рішень, спрямованих на вирішення актуальних суспільних проблем [6, с. 14].

На думку А. Малько, правова освіта втілюється насамперед в підготовці юристів нової генерації, які здатні діяти творчо за нових умов політико-правової ситуації. Він вважає, що зараз, як ніколи, підвищується роль вищої юридичної освіти, яка повинна включати в себе й виховний елемент, у чому велика роль належить викладацькому складу. Виховання направлено насамперед на формування особистості, адже тільки всебічно розвинена людина зможе повноцінно й правильно реалізовувати свої професійні знання [7, с. 20].

Отже, на сьогодні важливим завданням української правової політики є правове забезпечення проведення реформ, демократизації суспільного життя, стабільності та правопорядку в країні. Наразі із цим завданням вона, на жаль, повною мірою не справляється. Багато важливих законодавчих актів все ще не змінено, хоча потреба в їх оновленні відчувається досить гостро. Серед них Кодекс України про адміністративні правопорушення (1984 року), Житловий кодекс УРСР (1983 року), Кодекс законів про працю України (1971 року), Господарський процесуальний кодекс України (1991 року) тощо. Це означає, що відповідні суспільні відносини залишаються нерегульованими. Тому вільно себе почувають структури, які намагаються «регулювати» їх за своїми правилами й у своїх інтересах.

Сучасні реалії життя українського суспільства констатують невтішний факт про те, що сьогодні право незабезпечене практично тією цінністю, якою воно наділяється теоретично. Ставлення людей до нього або негативне, або нейтральне. Така ситуація потребує негайного втручання держави для того, щоб через правову освіту, виховання, пропаганду здійснювати вплив на правову свідомість наших громадян.

Варто погодитись із тим, що правова культура є виразником соціального розвитку людини. Для характеристики правової культури особи В. Боєр пропонує виділяти такі критерії: повагу до права й прав інших громадян; правову поінформованість, знання та розуміння принципів права; звички дотримуватись правового закону й правопорядку; громадська активність у сфері права [8, с. 20].

Відзначається також, що правова культура особи має певне значення для кожного як спосіб реалізації права, а норма права впливає на діяльність індивіда в правовій сфері через його особисту правову культуру [9, с. 14].

Відмінність просвітницької функції від виховної полягає в тому, що правове виховання орієнтоване на досягнення індивідом відчуття поваги до права й прав інших громадян, звички дотримуватись правового закону й правопорядку, що насамперед відображає інтереси держави, пов'язані з управлінням суспіль-

ними процесами. Просвітницька функція забезпечує ефективність реалізації, наприклад, прав, свобод та законних інтересів громадян, сприяє набуттю навичок правового захисту [10, с. 122–125].

Правові знання набуваються більшістю населення через самостійне опанування відповідної літератури, інших інформаційних джерел. Проте така постановка питання не означає, що знання закону повинно стати турботою самих громадян. Просвітницька діяльність – це завдання держави, хоча б тому, що її дія розповсюджується на значну частину суспільства, зокрема й на тих, хто не має прямого чи опосередкованого відношення до права та його застосування. Як справедливо зазначається в літературі, необхідно постійно навчати мистецтву використання юридичних інструментів і посадових осіб різного рівня, і депутатів, і кандидатів в депутати [7, с. 20].

Просвітницька діяльність покликана сприяти поширенню в суспільстві стійкого позитивного ставлення до права, довіри до нього як регулятора суспільних відносин, набуттю громадянами навичок юридичного захисту своїх прав. У цьому напрямі доцільним буде залучення інформаційного ресурсу, наприклад Інтернету, зокрема, його насичення правовою інформацією. До того ж доступ до всесвітньої мережі сьогодні є вільним.

Інформаційна, виховна та просвітницька функції в межах правового виховання як критерію ефективності правової політики держави покликані сьогодні створити умови для підняття престижу права, юридичних професій, розвитку правової культури та правової свідомості українського суспільства, особливо осіб, що обіймають посади державних службовців, удосконалення юридичної техніки, опанування та використання правової інформації, формування активно-громадсько-політичного та соціально-правового типу особистості тощо.

Висновки. Автор акцентує на правовому вихованні як комплексному понятті, яке уособлює собою діяльність суб'єктів правової політики держави в чітко визначених напрямках та сферах суспільного життя. Пропонуємо таку діфініцію правового виховання як критерію ефективності реалізації правової політики держави: правове виховання – це складна та багатопланова діяльність суб'єктів правової політики держави, яка здійснюється з метою формування в особи належного рівня правової культури, правової свідомості, прагнення до соціально-активної поведінки.

Література

1. Диновський Д. Адміністративно-правовий механізм ювенальної політики в українському суспільстві / Д. Диновський // Актуальні проблеми політики. – 2002. – Вип. 13–14. – С. 865–869.
2. Теория государства и права : [курс лекцій] / под ред. Н. Матузова, А. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2001. – 776 с.
3. Скакун О. Теорія держави і права : [підручник] / О. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
4. Теорія держави і права : [підручник] / за ред. В. Суботіна, О. Філонова, Л. Князькової, І. Тодорова. – Донецьк : Знання, 2005. – 260 с.
5. Железняк Н. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика / Н. Железняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.library.ukma.kiev.ua/02_zheleznyak_na.pdf.
6. Скрипнюк О. Методологічні проблеми взаємозв'язку права і політики / О. Скрипнюк, В. Селіванов // Право України. – 2007. – № 12. – С. 14–21.

7. Малько А. Льготная и поощрительная политика / А. Малько. – СПб. : Издательство юридического центра «Пресс», 2004. – 173 с.

8. Боер В. Правовая информированность и формирование правовой культуры личности : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / В. Боер ; Санкт-Петербургский институт МВД России. – СПб., 1993. – 20 с.

9. Грачёв В. Правовая культура как субъективный фактор реализации права : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / В. Грачёв ; Санкт-Петербургский юридический институт. – СПб., 1996. – 21 с.

10. Сердюкова И. Международно-правовая политика современной России в сфере осуществления прав и законных интересов человека: общетеоретический аспект : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / И. Сердюкова ; Кубанский государственный аграрный университет. – Краснодар, 2008. – 154 с.

Анотація

Почтовий М. М. Правове виховання як критерій ефективності реалізації правової політики держави. – Стаття.

Статтю присвячено аналізу правового виховання як теоретичного поняття, критерію ефективності реалізації правової політики держави та соціального явища. Спочатку автор аналізує суть понять «виховання», «правове виховання», екстраполює їх у площину правової політики держави, аргументуючи при цьому власну позицію. Насамкінець звертається увага на необхідності активізації діяльності державних органів із метою підвищення рівня та масштабів здійснення правового виховання задля ефективної реалізації правової політики держави.

Ключові слова: виховання, правове виховання, критерії ефективності, правова політика держави.

Аннотация

Почтовый М. Н. Правовое воспитание как критерий эффективности реализации правовой политики государства. – Статья.

Статья посвящена анализу правового воспитания как теоретического понятия, критерию эффективности реализации правовой политики государства и социального явления. Сначала автор анализирует суть понятий «воспитание», «правовое воспитание», экстраполирует их в плоскость правовой политики государства, аргументируя при этом собственную позицию. В конце обращается внимание на необходимость активизации деятельности государственных органов с целью повышения уровня и масштабов осуществления правового воспитания для эффективной реализации правовой политики государства.

Ключевые слова: воспитание, правовое воспитание, критерии эффективности, правовая политика государства.

Summary

Pochtovy M. M. Legal education as a criterion of efficiency of the implementation of legal policy. – Article.

This paper focuses on the analysis of legal education as a theoretical concept. First, the author examines the nature of the concepts of “education”, “legal education”, extrapolates them to the level of legal policy, while arguing their positions. Finally, attention is drawn to the need to revitalize public bodies to improve the level and extent of implementation of legal education for effective implementation of legal policy.

Key words: education, legal education, performance criteria, legal policy of the state.